

O CINĂ ȘI UN DIALOG: UN EXPERIMENT CINEMATOGRAFIC REUȘIT

Autor: Diana-Elena Moldoveanu | 4 iunie 2022

Când eram tânăr mă gândeam doar la muzică și artă. Acum am 36 de ani și mă gândesc doar la bani, își spune în sinea lui Wally Shaw, unul dintre protagoniștii filmului „Cina mea cu André” (1981). Plimbându-se pe străzile zgomotoase ale New Yorkului, Wally monologhează despre două dintre condițiile definitorii ale umanității, care se află într-o continuă tensiune. Gândul său fugitiv schițează contrastul dintre perspectiva idealistului și cea a realistului: idealistul se abandonează sortii în căutarea experiențelor mistice și miraculoase care constituie corolarul existenței umane, în timp ce realistul decide să se rezume la detaliile strict pragmatice ale vieții, la confort, stabilitate economică și securitate. Idealistului nu îi pasă de nimic din toate cele enumerate mai sus, fiindcă nu găsește niciun interes în căutarea micilor plăceri ale vieții (sau chiar a micilor greutăți de zi cu zi); acesta nu se mulțumește decât cu grandiosul, magicul, sublimul sau chiar cu extremul în unele cazuri. Personajul lui Wally deschide reflecția asupra unei întrebări filozofice centrale: cum ar trebui să se desfășoare existența umană? Ar trebui oare să căutăm extravagantul și extraordinarul sau ar trebui să ne mulțumim cu o rutină de zi cu zi, uneori plictisitoare, dar stabilă și confortabilă?

Nu știu dacă scopul lui Louis Malle este să ofere un răspuns cu adevărat generos la această întrebare sau doar să experimenteze regizarea unui scenariu care ar putea cel puțin fi considerat ca unul care dă bătaie de cap. În cele din urmă, nu sunt mulți regizori care s-au încumetat să realizeze un film de două ore care urmărește o simplă discuție între două personaje într-un restaurant. Dar cred că filmul lui Malle este departe de a fi plictisitor. Cu puțină răbdare, spectatorul are ocazia să plonjeze în mijlocul unui dialog spontan (și pe alocuri destul de dezordonat) despre experiențele pe care cei doi le-au trăit în ultimul an. Aici începe să se țeasă contrastul dintre perspectiva idealistă și cea realistă.

Fie că regizorul își propune să ofere un răspuns la întrebarea menționată anterior, fie că se lasă purtat de abordarea cinematografică experimentală, abordarea lui Malle nu este una convențională. Valențele filosofice-existențiale ale filmului se întrepătrund cu o puternică reflecție asupra rolului pe care arta, în general, și teatrul, în particular, îl au

pentru existența umană. Este rolul teatrului acela de a sensibiliza conștiința umană în fața alienării ce se instaurează în viața cotidiană (caz în care funcția teatrului este aceea de a revela și ilumina realitatea)? Sau singurul scop al teatrului este acela de a deschide noi perspective, de a extinde orizonturile conștiinței umane întărite de căutarea supramundanului, situație în care distincția dintre existența reală și cea din spectrul lumilor posibile devine imposibil de separat?

André Gregory este exponentul viziunii din urmă, un idealist total, pierdut în experiențele sale reverice trăite în călătoriile în India sau în timpul regizării unei piese de teatru într-o pădure din Polonia. Dacă ultima este într-adevăr o pieseă de teatru sau o experiență personală în sine este întrebarea pe care André o explorează în discuția sa cu Wally. Aflăm că acesta a fost îngropat de viu timp de 30 de minute, moment în care a trăit cele mai intense clipe ale vieții sale. Pentru André, cele câteva minute pe care le-a petrecut îngropat nu au reprezentat doar o parte dintr-un rol menit să ilustreze mesajul piesei de teatru puse în scenă de regizorul polonez Grotowsky, ci o experiență intimă (aproape până la moarte), o adevărată hierofanie care stă la baza sensului vieții sale. Pentru el, astfel de experiențe sacre și totodată limită, care sunt pe punctul de a transcende realitatea materială, constituie momente în care rostul vieții este revelat. Din acest motiv, filozofia lui de viață se construiește în jurul unui teribilism extravagant, dar sincer și inocent. André crede cu adevărat în filozofia pe care o predică și nu se dezice niciun moment de implicațiile pe care aceasta le-ar putea avea, care derivă din însăși forța evenimentelor pe care le experimentează. Magia cuvintelor din relatarea aventurilor sale este fermecătoare și mult mai convingătoare decât orice argument rațional pe care Wally l-ar putea aduce împotriva. S-ar putea spune că autenticitatea lui André transpare prin fiecare gest și cuvânt, prin elocința cu care își împărtășește experiențele și prin sinceritatea care îi este caracteristică. Spectatorul aproape că ar putea râvni la viața pe care André o duce: această călătorie neașteptată în tumultul vieții, acesta abandon care vizează însăși contopirea cu forțele universului.

Dar doza de realitate nu încetează să își facă simțită prezența. Tensiunea filmului se construiește prin monologul feeric al lui André, care își găsește contraponderea în personajul lui Wally. Acesta nu rămâne vrăjit în fața experiențelor aproape mistice ale partenerului său de dialog și își afirmă cu hotărâre raționalismul pragmatic. Pentru el, frumusețea acțiunii umane nu rezidă în lipsa unui țel bine definit, în spontaneitate și în abandonul sinelui la voia întâmplării; din contră, sensul acțiunii individuale provine tocmai din faptul că există un scop pragmatic, tangibil pentru tot ceea ce facem. Wally nu caută o scăpare din universul rutinant al vieții cotidiene, ci oferă o justificare rațională pentru menținerea acestei structuri funcționale, menționând că sensul vieții izvorăște *tocmai* din existența rutinei: stabilitatea unei relații, confortul unei pături electrice după o lungă zi de muncă sau simpla plată a facturilor, toate constituie elemente care conferă sens existenței. Astfel, sensul nu este unul transcendent, care se revelează *din exterior* și care *se impune* neconținut asupra individului, fără posibilitatea

de a-l refuza, ci se construiește *voluntar* în fiecare zi.

Pozițiile celor două personaje sunt antagonice și aproape ireconciliabile. Și totuși, cred că măiestria filmului lui Malle constă tocmai în reușita de a aduce laolaltă aceste două personaje cu personalități cu totul diferite, la masa dialogului. Așa cum am menționat de-a lungul acestui comentariu, probabil că dacă Malle își propune să ofere un răspuns satisfăcător la întrebarea „Cum ar trebui să trăim?” rămâne un punct de reflecție secundar. În schimb, experimentul de a aduce la aceeași masă două personaje aproape opuse surprinde chiar rațiunea de a fi a filmului: prezentarea faptului că la baza existenței stă contradicția sau co-existența simultană a opusurilor, fapt ce îi conferă elementul de autenticitate. (Bineînțeles, nu este vorba aici de vreun îndemn de a crea în mod artificial contradicții doar de dragul de a face asta, ci mai degrabă de a adopta o atitudine filozofică de contemplare a realității în toată măreția sa.)

Dacă André și Gregory se află într-un dialog fictiv sau într-unul cu adevărat autentic, este imposibil de determinat. Actorii se joacă pe ei înșiși în film, deci nu putem spune cu certitudine în ce măsură au jucat un rol sau au fost conformi cu ceea ce sunt în viața de zi cu zi. Poate că puțin din amândouă. Aici, barierele dintre ficțiune și realitate se bruiază, iar Malle pare că reușește să distrugă cel de-al patrulea perete și să absoarbă spectatorul în opera de artă sau să insereze filmul în viața spectatorului. Nu putem ști cu siguranță. Dar poate că nici nu trebuie să știm, iar această lipsă de cunoaștere însăși poate că este mult mai importantă (și mai evocatoare) decât o cunoaștere infailibilă.

Imagine: Youtube